

Соціально-особистісний розвиток молодших школярів у процесі співацької діяльності

Анотація. У статті розглянуто проблему соціально-особистісного розвитку молодших школярів у процесі співацької діяльності. Розкрито особливості їх психофізіологічного і вокального розвитку. Визначено умови, необхідні для успішного розвитку дітей в соціальному, інтелектуальному, художньому і здоров'язберігаючому плані. Обґрунтовано мотиви і умови співацького розвитку молодших школярів, формування у них вокальної культури, навичок комунікації і соціального спілкування, особливостей розвитку інтелекту і духовно-морального виховання. Доведено, що спів зміцнює співоочий апарат, розвиває дихання, формує співоочу установку, позитивно організує життя молодшого школяра.

Ключові слова: співацька діяльність, молодший шкільний вік, уроки музичного мистецтва, соціально-особистісний розвиток молодших школярів

Abstract. The article considers the problem of social and personal development of junior schoolchildren in the process of singing. Features of their psychophysiological and vocal development are revealed. The conditions necessary for the successful development of children in social, intellectual, artistic and health terms are identified. The motives and conditions of singing development of junior schoolchildren, formation of their vocal culture, communication and social communication skills, peculiarities of intellect development and spiritual and moral education are substantiated. It is proved that singing strengthens the singing apparatus, develops breathing, forms a singing attitude, positively organizes the life of a junior schoolchild.

Keywords: singing activity, primary school age, music lessons, social and personal development of a junior schoolchild.

Постановка наукової проблеми. Співацька діяльність – мистецтво унікальних виконавських і художніх можливостей. Будучи однією з найважливіших складових вітчизняної і світової культури, невід'ємним, історично перевіреним засобом формування духовного, творчого потенціалу суспільства, хоровий спів зі своїми багатовіковими традиціями, глибоким художнім і духовним змістом має величезний потенційний вплив на емоційний, моральний стрій як виконавців, так і слухачів.

Співацька діяльність в закладах середньої освіти – це один із важливих факторів, що сприяють успішному особистісному і соціальному розвитку молодших школярів. Школяр вступає в нове для себе соціальне середовище, куди входять вчитель, його однолітки і батьки. Саме це середовище і формує стереотипи поведінки школяра. При цьому соціум висуває підвищені вимоги до особистісних якостей і характеру поведінки школяра. Навчальна діяльність та її плідність задає лінію особистісного розвитку на даному етапі [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Спів є випробуваним засобом музичного виховання. Це найбільш доступний і улюблений вид дитячої творчості. У процесі співацької діяльності дитина сама створює певні художні цінності, оскільки є не лише споживачем, але й творцем музичної культури. Дана обставина визначає різноманітні функції співацької діяльності, серед яких особливо слід виділити пізнавальну й естетичну, що забезпечують виховання

всебічно розвиненої особистості. Різні аспекти даної проблеми досліджено в працях вітчизняних і зарубіжних науковців. Зокрема, А. Козир, П. Ніколаєнко, Е. Печерська, Г. Стулова, Г. Струве, В. Черкасов довели, що спів впливає на активізацію розумових здібностей, естетичний, моральний і фізичний розвиток дітей.

Мета і завдання статті полягають у розкритті ролі співацької діяльності у соціально-особистісному розвитку молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Молодший шкільний вік - вік початку формування особистості, формування нових відносин з однолітками і дорослими. Це – час закладення фундаменту норм поведінки, цінностей і загальної культури, формування характеру та інтересів. Тому так важливо не пропустити цей період у розвитку дитини, створити оптимальні умови для подальшого розвитку.

Розвиток особистості молодшого школяра залежить від його оцінки дорослими і від рівня успішності в школі. Досягнення успіху – це головний мотив у навчанні, оскільки саме він є основним критерієм розвитку. Дитина несвідомо порівнює з себе з іншими дітьми і їх успіхами і прагне домогтися такого ж успіху. Статус успішності також позначається на самооцінці молодшого школяра, яка важлива для нього. Для його благодірного розвитку необхідно знати відмінні риси, характерні для даного віку. Цей період охоплює вік від 6 до 10-11 років. Він є сензитивним (оптимальним) періодом для розвитку таких функцій, як увага, уява, сприйняття, пам'ять, мислення і мова. Знехтуючи цей період у розвитку школяра, можна затримати його особистісний розвиток і дорослішання, що створить труднощі в майбутньому.

На даному етапі відбувається розумовий розвиток дитини, пам'ять набуває пізнавальний характер, сприйняття носить яскраво виражений емоційний характер, переважає наочно-образне мислення і підвищена стомлюваність [1]. Процес саморозвитку особистості відбувається за рахунок потреби у формуванні самооцінки, яка ще залежить від думки оточуючих. У сфері спілкування проявляється спілкування з учителем як з авторитетом, ігрова діяльність є основним способом спілкування.

Стосовно вокального розвитку голоси молодших школярів мають певну відмінність на даному етапі. Переважає високе, головне звучання. Тембр має переважно сріблястий і легкий відтінок з переважанням помірних динамічних відтінків, голосовий діапазон обмежений. Це пов'язано із загальним зростанням дитячого організму і голосового апарату відповідно. Дитячий голосовий апарат відрізняється від дорослого своїми розмірами: гортань вдвічі менша, голосові складки також меншого розміру [1]. Тому дитячі голоси потребують дбайливого ставлення, співочий репертуар повинен підбиратися продумано і відповідно з особливостями даного віку.

Співацька діяльність є необхідною умовою успішного соціально-особистісного розвитку молодшого школяра, оскільки забезпечує нероздільну єдність соціального, інтелектуального, художнього та здоров'язберігаючих аспектів музично-освітньої та виховної діяльності дітей.

Соціальний фактор - це входження дитини в навколишнє середовище. Початок навчання у школі є переломним етапом, що включає розширення кола взаємин, входження у світ дорослих. Процес соціалізації - це не тільки

присвоєння людського досвіду, існуючих норм, цінностей і установок, а й накопичення індивідуального досвіду в процесі життєдіяльності та спілкування із середовищем. У цій ситуації головним вихователем виступають не лише дорослі, а й учитель, який є провідником власних цінностей, культури і норм поведінки. Тому статус вчителя як професіонала і людини конче важливий в цей період життя школяра.

На даному етапі формуються і навички комунікації. Саме співацька діяльність допомагає вихованню колективізму, розвиває комунікативні навички, всебічно виховує творчі здібності і музичний смак. Колективний спів навчає слухати себе і чути інших, що благотворно впливає на процес адаптації до нового середовища, відмінного від середовища в сім'ї.

Самостійність, прояв ініціативи і взяття на себе певної відповідальності за свої дії і вчинки є ознаками того, що дитина успішно увійшла в соціум. У цьому віці у школяра з'являється ймовірність регулювати свою поведінку на основі встановлених норм поведінки.

Інтелектуальний фактор полягає в тому, що саме музика (уроки музичного мистецтва) найбільш перспективний засіб (форма) як розвитку інтелекту, так і асоціативного мислення дитини, сприяє осмисленню і запам'ятовуванню інформації при зменшенні витрат часу і сил. Такі надзвичайно важливі фактори, як образність, інтуїція, асоціативність, уява характеризують дитячий генетично обумовлений творчий механізм пізнання майбутнього життя. Дитяча інтуїція як форма випереджаючого відображення є унікальним способом сприйняття цілісності. Образність мислення сприяє активному переходу від звичайного до художнього. Асоціативність, уява – явища того ж порядку. Асоціативне мислення лежить в основі гнучкості, креативності мислення та формування компетентності особистості [5].

Отже, можна стверджувати, що залучення молодших школярів у процес співацької діяльності допомагає розвитку їх інтелектуальних здібностей і дозволяє оптимізувати процес навчання, зокрема сприяє: розвитку асоціативної, рухової, слухової і логічної пам'яті у процесі сприйняття музики; формуванню інтуїтивного, логічного, практичного, теоретичного і образного, асоціативного мислення; стимулюванню роботи уяви.

Художній фактор - залучення дітей до музичного мистецтва, де спів має великий вплив на духовно-моральне виховання є не менш важливим у розвитку молодшого школяра. Він є важливим чинником розвитку особистості дитини. На даний момент найбільш гостро стоїть проблема морального виховання школярів, що пов'язано із загальною комп'ютеризацією. Саме в молодшому віці дитина найбільш сприйнятлива до виховання і ця основа є фундаментом для подальшого розвитку.

Одним із актуальних завдань співацької діяльності є виховання школяра засобами мистецтва, яке впливає на становлення моральних ідеалів і якостей особистості. Спів найбільш доступний і популярний вид музичної діяльності у молодших школярів. У пісні закладено глибокий зміст і сенс, що сприяє формуванню моральності дитини і її здатності до співпереживання. Захопленість музикою створює гармонію в душі дитини і почуття краси. На уроках музичного мистецтва розвиваються музичні здібності молодших школярів, їх вокальні навички та підвищується загальний рівень культурного

розвитку. Завдання вчителя полягає в організації сприятливої атмосфери для розвитку дитини, створення теплих колективних стосунків, що дають школяреві шанс проявити себе як особистість.

Одна з нагальних проблем сьогодення полягає в тому, що школяр перевершує своїх попередників у розвитку, але відстає в духовно-моральному вихованні. Тому вчитель має бути провідником духовно-моральних ідеалів, таких як добро, краса і любов до творчості. Спадщина світової музичної культури є багатим джерелом таких ідеалів, і чим раніше вчитель долучить дітей до них, тим успішніше дитина відбудеться як гармонійна особистість.

Турбота про здоров'я школяра - найважливіше завдання суспільства. Саме тому такий важливий здоров'язберігаючий фактор. Однією з умов повноцінного соціально-особистісного розвитку дітей є їх здоров'я, психофізичний і психологічний стан. В умовах сьогодення в силу сформованої соціально-економічної та екологічної ситуації, ряду несприятливих спадкових факторів реально виявляється тенденція до збільшення школярів, що мають певні відхилення в стані здоров'я: дезадаптація, гіперактивність, деякі психосоматичні і простудні захворювання.

У цьому плані особливу актуальність набуває проблема збереження здоров'я і оздоровлення дитячого організму, в якій співацька діяльність має велике значення і може створити оптимальні умови для всебічного гармонійного розвитку особистості дитини [7].

Цілком очевидний вплив співу на фізичний розвиток молодших школярів: він впливає на загальний стан організму дитини, викликає реакції, пов'язані зі зміною і поліпшенням кровообігу й поліпшення обміну речовин, дихання. Внаслідок цього значно скорочується частота захворювань дихальної системи, носоглотки.

Людський голос виступає і як своєрідний індикатор здоров'я: чим сильніше голос, тим, як правило, міцніше здоров'я. В процесі співу зміцнюється співочий апарат, розвивається дихання, формується співоча установка, що сприяє вихованню хорошої постави, що позитивно впливає на загальний стан здоров'я молодших школярів. Особливий акцент слід зробити на таку особливість співу, як нижнє діафрагмальне дихання, яке дуже корисне для здоров'я, оскільки дозволяє раціонально функціонувати легеням, максимально збагачує кров киснем, активізує роботу черевної порожнини, викликає приплив крові до внутрішніх органів. У процесі співу беруть участь не лише голосові складки, а й увесь організм, в якому під впливом резонансних коливань кожен внутрішній орган вібує особливим чином. Причому з хворими і здоровими органами це відбувається на різних частотах. Вібрація, що викликається співом, являє собою активний масаж, що активізує приплив крові до хворого органу і, таким чином, сприяє виправленню наявної нестачі.

Цінність співу полягає в здатності створити позитивний емоційний настрій, зняти психічні навантаження і скутість. Систематичний спів на уроках музичного мистецтва і в позаурочний час сприяє зміцненню імунітету, зниженню частоти простудних захворювань. Ритм і характер музики (прискорений ритм і гучне звучання) можуть надати як позитивний так і негативний ефект.

Доцільним є використання на уроках музичного мистецтва в початковій школі специфічних прийомів, що сприяють охороні, підтримці здоров'я і корекції деяких особливостей поведінки молодших школярів. Логоритмічна гімнастика як комплекс коротких вправ під музику дозволяє зняти різні статичні і динамічні напруження. Ритмотерапія, об'єднуючи в собі жест, танець і міміку, допомагає не тільки релаксації, але і встановленню дружніх стосунків між дітьми. Музикотерапія як метод слухання музики певного типу здатна надати певний оздоровчий ефект і розслаблюючу дію. Усмішкотерапія створює позитивну емоційну навчальну ситуацію: за рахунок посмішки сам звук висвітлюється і стає вільним, і при цьому з'являється позитивний настрій.

Висновки. Отже, співацька діяльність за відповідних умов може слугувати педагогічним засобом соціалізації і соціальної адаптації молодших школярів, оскільки торкається найважливіших сфер життя людини:

- соціальної, що забезпечує безболісне входження молодшого школяра в соціум і сприяє формуванню його комунікативних здібностей і навичок;
- інтелектуальної, завдяки якій активізується процес розвитку мислення, стимулюється розумова діяльність, розвивається і зміцнюється пам'ять;
- художньої, спрямованої на залучення учнів до музичного мистецтва і здійснення духовно-морального виховання;
- здоров'язберігаючих як показник природної реабілітації стану дитини в процесі співу, відновлення її працездатності.

Таким чином, співацька діяльність виступає як умова соціально-особистісного розвитку молодших школярів, оскільки сприяє формуванню віддалених цілей, які організують життя дитини, надають йому сенс, упорядкованість і духовну свободу, тобто певною мірою дозволяють говорити про самоактуалізацію особистості школяра.

Список використаних джерел:

1. Гавриленко Л.М. Педагогічні умови формування основ вокальної культури учнів молодшого шкільного віку: зб. наук. праць Кам'янець-Поділ. нац. ун-т імені І.Огієнка. Кам'янець-Подільський: ПП Мошак М. І., 2008. С. 126–129.
2. Глухов Л. Хоровое образование детей. Москва, 2001г.
3. Струве Г. Школьный хор: Кн. для учителя. Москва: Просвещение, 1981.191 с.
4. Стулова Г. П. Хоровой класс: (Теория и практика вокальной работы в дет. хоре): Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. №2119 «Музыка». Москва: Просвещение, 1988. 126 с.
5. Черкасов В. Ф. Вокально-хорова работа на уроках музичного мистецтва як засіб формування естетичної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Наукові записки. Випуск 103. Серія: Педагогічні науки. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. С. 14-22.
6. Юрко О.О. Вокальне виховання дітей та юнацтва в закладах загальної додаткової освіти. Суми, 2005. 137 с.
7. Юсфин А.Г. Музыка - сила жизни. СПб.: Аюрведа Плюс, 2006. 260 с.